

PROTESTÁNS HETILAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

Megjelen minden héten egyszer szombaton egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt. — Az osztrák-magyar monarchián kívül eső országokba egy évre 7 frt. — Egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt; kétszáz szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr.; harmadiknál 70 kr.; bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Nagy Péterfia-utca 961. sz. intézendők.

Igénytelen vélemény a debreczeni főiskolában a hittanszak erősítésének kérdéséhez.

A debreczeni főiskolában a hittanszaki tanfolyamban 4 rendes hittanár, egy bölcsész tanára adta elő eddig a köteles tantárgyakat, az egyházjog kivételével; melyet a theologusok a joghallgatókkal együtt hallgatnak egy jogtanártól. A folyó évben márcz. 12-én azonban a főiskolai akad. tanári kar egy indokolt előterjesztést intézett a tiszántuli ref. egyházkerülethez egy 5-ik theol. tanszék felállítására s a tudományoknak a tanszékek között újabb beosztása tárgyában. A tanárkari előterjesztés, a mint az a legközelebb megjelent egyházkerületi jegyzőkönyv 120. száma alatt is olvasható, következő:

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés! Boldog emlékezetű tisztársunk Tóth Mihály halála következtében megüresedett theologiai tanszék betöltése felett a főtiszt. egyházkerületnek legközelebb már intézkednie és határoznia kellett: ez alkalomból kifolyólag erkölcsi kötelességének ismeri a főiskolai akad. tanári kar, a theologiai szak minél czélsezerűbb berendezése fontos kérdésében véleményét és nézetét egész tisztelettel a főtiszt. egyházkerületi közgyűlés elé terjeszteni.

Ugy ezen tanári kar, mint a debreczeni főiskolának minden igaz barátja, nagy lelki örömmel szemlélte a legközelebbi multban azt a nemes törekvést és nagyszerű áldozatot, melyet a főtiszt. tiszántuli egyházkerület a jogakadémia biztosítása és fentartása érdekében meghozott és kifejtett. — Mert vajjon nem valami felemelő s ritka tünemény volt-e az, hogy a jogakadémiai tanszékek száma az 1875. júliusi közgyűlésben 6-ra egészített ki; s míg a század elejétől kezdve egészen 1847-ig egyetlen tanszék volt e főiskolában, mely a szorosabb értelemben vett jogtudományokkal foglalkozott, az 1875⁶. tanévvel 6 önálló tanerő kezdett ezen munkához. Fényes bizonyítéka s kétségtelen

tanujele ez azon öntudatos törekvésnek a főtiszt. egyházkerület részéről, hogy az idők jeleit, a kor követeléseit megértette s áldozatok árán is régi fényében kívánja főtanodáját fentartani.

Másfelől azt is nagy elismeréssel kell kiemelni, hogy ugyancsak a legutóbbi időkben állította fel és rendezte be a főtiszt. egyházkerület a tanítóképezdét is oly mérvűleg, hogy azzal tisztán prot. jellemű tanítóképezde a hazában nem sok versenyezhet; egy állandó igazgatói, két rendes tanári egy segédtanári széket állított, a rajz-, zene-, ének- és tornászati tanításáról külön erők igénybe vétele által gondoskodott; a tanítóképezde mellé a gyakorló iskolát önálló tanítóval ellátva, rendszeresítette. Ez által megoldotta azon feladatát, hogy a népiskolákba valódi prot. szellemben képzett, egyházas érzelmeiktől áthatott egyének alkalmazhatók, kikre egész megnyugvással bizható a jövő nemzedék képzésének és nevelésének alapterakása.

Azt sem lehet felednünk, hogy a gymnáziumi tanítás és nevelés nagyobb biztosítása szempontjából azon áldozat meghozatalára is kész volt az egyházkerület, miszerint a két alsó osztályban és a jelen tanévben a 7-dik osztályban is párhuzamos osztályokat alkotván, a rendes tanárokon kívül 3 segédtanárt állított be; és hogy a gymnáziumban a rend, fegyelem, ellenőrzés és egységes vezetés biztosítva legyen, az évenként változó igazgatói tisztet megszüntette, s 3 évre választotta meg az igazgatótanárt s akad. tanári fizetéssel látta el.

Jól tudjuk mi, hogy ugy a jogakadémiának, mint a tanítóképezdének tanerőkkel megnövelése halaszthatlan volt; azt is mélyen érezzük, hogy a mi viszonyaink között túlnépes gymnáziumunkban a tanítás és nevelés sikere csak akkor lesz valójában biztosítva, ha minél több parallel osztályok állítanak fel s a felügyelet és ellenőrzés minél hűségesebben és pontosabban gyakoroltatik s mindezekért csak a főtiszt. egyházkerület bölcsességét és gondos figyelmét kell kiemelni és nagyra becsülnünk.

Ugyde nem szabad felednünk azt sem, hogy a mi főiskolánk gymnáziuma, tanítóképezdeje és jogakadémiája mellett mindenkifelett lelkész-képző intézet tartozik lenni, még pedig oly módon berendezve, hogy az — úgy az egyetem, mint a seminariumok helyét a mi viszonyaink között pótolja; tehát a theol. tanulmányok haladásával egyenlővé tartva, e mellett a lelkész-képző intézetek feladatát is figyelembe véve teljesítse feladatát; hogy ekképen hallgatóit oda képesíthesse, miszerint azok a theol. tantárgyaknak mint valódi tudománynak értékét és becsét felfogni s méltányolni tudhassák, de másfelől az egyház szellemében vezetettve annak hív tanítói és lelképásztorai lenni tudjanak. Már ha a hittanszakot vesszük figyelembe s annak fejlődési folyamát kísérik keresztül e század folyamában: mindenesetre nagy haladást fogunk tapasztalni, de azért az nincs egyenes arányban a főiskola többi intézeténél jelzett haladási eredményekkel. Mert igaz, hogy e század elején még 2 tanár foglalkozott a szoros értelemben vett theol. tantárgyakkal, 1842-ben állított fel a 3-ik, a gyakorlati theologiai tanszék, a melyre megválasztott tanár 1844-ben foglalta el állomását; 1866-ban az egyháztörténelmi tanszék rendszeresített s e 4 tanszék van jelenleg is. De másfelől az sem titkolható el, hogy történtek a főiskola beléletében a tanrendszerre nézve oly intézkedések, melyek a hittani szaknak erősülésére nem szolgálhattak. Ugyanis a neveléstannak egészen a tanítóképezde rendezéseig önálló rendes tanára volt a hittani tanfolyamban; továbbá a bölcészettanára is az újabb időkben már egész erejével a hittani tanfolyamot szolgálta; s ime legújabbban a neveléstani tanszék a tanítóképezde igazgató tanári székévé változtatott át s elegendőnek lett kimondva, ha rendkívüli erő alkalmaztatik a nevelés- és tanítástan előadására; a jogakadémia rendezésével pedig az egyetlen bölcészeti tanszék tanára, bárha a nélkül is túl volt halmozva, egy új tudománynak, a jogbölcészettanának előadására köteleztetett. Továbbá a héber nyelv elemeinek tanítása nem az exegesis rendes tanárának teendői közzé tartozott, régebben ugynevezett végzett theologusok, mint praesések foglalkoztak azzal, majd később egészen 1860-ig az akad. tanfolyamban működött magyar irodalom tanára végezte e tiszteletet; 1861. évben azonban az exegesis tanárára bízott az, ki hogy ezen feladatának is eleget tehessen, egészen önként, kötelezettségén felül, heti óraszámát 12-re emelte fel s vitte egész buzgósággal, míg csak vihette, de még ily erőfeszítés mellett is a téli félévben csak 2—2 óra juthatott az ó-

és új-szövetségi írásmagyarázatra. Bizonyára ezek a lelkész-képző intézetnek előnyére nem lehetnek; holott pedig a theol. tudományok épen oly mérvben fejlődtek és szélesbültek, mint akár a jogi, akár a bölcészeti tantárgyak. Most tehát már még nagyobb mérvben előtérbe lépnek a lelkész-képző intézetnek szükségei, melyeket immár figyelmen kívül hagyni annyit tenne, mint a debreczeni főiskola eredeti hivatását és rendeltetését félreérteni. Kötelességének ismeri azért a tanári kar föltedezni a szükségeket, melyek halaszthatlanul igénylik a gyors intézkedést.

Jelenleg 4 hittani szék áll fen főiskolánkban; de már évek óta szomorúan észleljük, hogy több theol. tantárgy nincs felölelve s nem adathatik elő, mint bibliai theologia, vallásbölcészettan; vagy kellő mérvben nem tárgyalhatók, kevés óra fordíthatván rájuk, p. o. ó- és új-szövetségi írásmagyarázattal, hermeneutika stb.; épen azért elodázhatatlannak tartjuk, hogy legalább még egy theol. tanszék önállóan rendszeresíttessék. Hiszen maga a konvent által általánosságban elfogadott közoktatási és köznevelési javaslat, egy theol. intézetben a tanárok számának a minimumát 5-ben állapítja meg; (200. §.) a debreczeni főiskolának pedig annyi tanerővel mindenesetre rendelkeznie kell, sőt ha régi multjához hív akar maradni, nem lehet és nem szabad e minimumnál megállapodnia, hanem nagyobb mérvben kell szervezkednie, mert legnépesebb egyházkerületre támaszkodik s oly városra, mint Debreczen. Ott van már előttünk N.-Enyed, a hol daczára az anyagi zavaroknak, sok kárnak és csapásnak, melyek azon főtanodára nehezültek, az 5-dik theol. tanszék immáron felállítva és rendszeresítve van.

Hogy a debreczeni főiskolában a jelenlegi 4 theol. tanszék között a theol. tantárgyak miképen vannak felosztva — ez a főtisztt. egyházkerület előtt, miután az a beosztás a mint az 1866. évi 96. sz. 1874. évi 85. sz. végzések igazolják, belenyugvásával és megerősítésével állapított meg — teljesen ismeretes. Ezen beosztáson azonban az 1878. évi 70. sz. végzés értelmében bizonyos módosítás történt, midőn két theol. segédtanár alkalmazása elrendeltetett; s el kell ismernünk, hogy ezen segédtanári intézmény jótékony hatású a mi viszonyaink között; mert ime az 1878. és a jelen tanévben mindenik félévben 4—4 óra szenteltethetett az ó- és új-szövetség magyarázatra, míg azelőtt a téli félévben 2—2; a nyáriiban 3—3 óra fordíthatott azokra; továbbá kivihető volt, hogy a bibliai theológiának és belmissiónak mint speczial collegiumoknak elő-

adása is megkísértetett; ezen tanévben pediig még a vallásbölcészetnek mint kötelezett tantárgynak tanítása is megkezdethetett. Ugyde ismeretes a főtiszt. egyházkerület előtt, hogy a segédtanárok ideiglenesek és változók, épen azért rendes, kötelezett új tantárgyakat — melyek rendszeres tanszékekhez nincsenek kötve — nagy nehézséggel lehet reájok bizni; mert kérdés, hogy a helyökbe jövők ugyanazon tudományokkal foglalkoztak-e? lesznek-e képesek azokat folytatni? épen azért a tanárkar nem tartaná czélszerűnek, ha a segédtanárok kötelezett új tantárgyak tanításával foglalkoznának. Tartsanak ők specialis előadásokat a theol. tudományok azon mezejéről, a melyen búvárkodtak és részletes ismereteket szereztek. Igaz, hogy a legközelebbi években a segédtanárok is tanítottak rendes, kötelezett tantárgyakat, de ez főleg azért történt, hogy az ó- és új-szövetség magyarázatra több idő fordíthatassék s egyik érdemes veterán tisztársunkon némi könnyebbités eszközöltessék; megjegyzendő azonban, hogy ez a könnyebbités csak annyiban állott, miszerint az eddig önkéntesen magára vállalt 12 óra helyett 10 órát tanított, mint a mennyire kötelezhető ő híványa értelmében jogosan és törvényesen.

Hogy ha már az 5-ik theol. tanszék felállíttatnék, a tudományok — eltekintve a mostani beosztástól — czélszerűleg következőleg csoportosíthatnának:

I. Tanszék. Ó-szövetségi írás magyarázati.	Hitnézetek története, Jézus élete.
Héber nyelv elemei, Héber régiségtan és Ó-szövetségi történelem, Ó-szövetségi magyarázat, Bibliái theologia.	IV. Tanszék. Rendszeres theologiai. Keresztyénbittan — felváltva Különböző ker. felekezetek vallásrendszerével, Keresztyén erkölctan.
II. Tanszék. Újszövetségi írás magyarázati.	V. Tanszék. Gyakorlati theologiai.
Bibliái bevezetés és „ hermeneutika, Új-szövetségi magyarázat, Vallásbölcészet.	Egyházzónoklattan, Egyházzertartástan, Katechetika, Lelkipásztorkodástan, Theol. encyclopaedia, Apologetika, Gyakorlati órák.
III. Tanszék. Egyháztörténelmi.	
Egyetemes egyháztörténelem Magyar prot. „	

Ime ezen beosztással az ó- és új-szövetségi írásmagyarázatra több idő és nagyobb gond fordíthatatik, a szentírás magyarázatra szükséges tanok nagyobb terjedelemben taníthatatnak mint eddigé, az annyira fontos bibliái theologia mint önálló rendszeres theologiai tantárgy foglal helyet, nemkülönben a mai korban oly nagy jelentőségű vallásbölcészet is előadható lesz.

Megjegyezni kívánjuk azonban, hogy a tud-

mányoknak ezen beosztása, melyet javaslatba hoztunk, most egyszerre életbe léptethető nem lesz; mert figyelemmel kell lennünk a helyzeti viszonyokra, s a most működő tanárok körülményeire s kötelezettségökre; s azon egyházkerületileg megállapított szabályzatra, hogy „a hivatalába beigtatott rendes tanár más tanszék elfoglalására s más tantárgyak előadására — mint a melyre és melyekre megválasztott és beigtattatott — akarata ellen nem kényszeríthető, a melléktantárgyak azonban a körülményekhez képest változtatás alá eshetnek.“ (1878. 200. sz.) Épen azért a felállítandó 5-ik theol. tanszék tanárának teendőire nézve, véleményünk szerint a főtiszt. egyházkerület úgy intézkedhetnék, hogy tantárgyai azok lesznek, melyek az I-ső sz. a. elsoroltatnak, ideiglenesen azonban a héber nyelv elemei helyett, miután azt a 2-ik tanszék tanára, Menyhárt J. úr tartja meg, a vallásbölcészetet fogja előadni.

Végezetre a mi már az ürességben levő gyakorlati theol. tanszékkel illeti: óhajtánók ezen tanszék teendőinek meghatározásánál határozottan megállapíttatni, hogy az ugynevezett „gyakorlati órákra“ — melyeken a lelkésznevelendék valódi gyakorlati képzést nyerjenek — különösen nagy súly helyezendő, a mint azt ezen tanszék eredeti rendeltetése is eléggé igazolja: mert kezdetben még az is ki volt mondva, hogy az illető tanárnak a gyakorlat terén jó példával is kell előjárni, ugyanis az 1842. évi 349. sz. végzésben ott találjuk „a theologicum seminarium tanárának teendői közé tartozik, hogy kétszer évenként az oratoriumban erkölcsi prediciót tartson, ottan-ottan a városi templomokban is predikáljon;“ 1844. 318. sz. „kétszer egy évben az egész ifjuság a gyülekezettel úrvacsoráját vegyen, a homiletica tanára papoljon.“ — Épen azért ezen tanszék tanára a gyakorlati képzésre lehető gondot fordítson, szoktassa tanítványait nemcsak magán-dolgozatok készítésére, hanem helyben a tanteremben, rögtöni fogalmazásra, egymás munkáinak megbírálására az ő ellenőrzése mellett; épen azért a gyakorlati órák úgy osztandók be, hogy egymás után két óráig is ott foglalkozhassanak az illetők. De nemcsak szorosán egyházi beszédek készítésében kell őket gyakorolni, hanem halotti oratiók, imák különböző alkalmakra, szertartási beszédek, biblia magyarázat s még a vizszás házasok, betegek, foglyok s halálra ítélték körül végzendő lelkészi teendők is mind tárgyai legyenek a gyakorlati képzésnek; szóval ne legyen oly lelkészi hivatali teendő, melyre minden lelkész-

növendék önmaga erején meg ne kísérlette volna a fogalmazást vagy összeállítást; hogy midőn a gyakorlati életbe hittanszaki tanulóink kilépnek, saját munkáikból összeállított kis gyűjteményök — minden fölmerülhető gyakorlati esetenél — tájékozással és kalauzul szolgáljon.

A tanári kar óhajtaná ezen tanszéktől az eddig hozzákapcsolt ker. erkölcsan tanítását elvenni s a helyett más, kisebb terjedelmű tudományokat adni, miután a gyakorl. theologia tanára a mi körülményeink között többféle mellesleges teendővel van elhalmozva, mint p. o. a hittanszaki tanulók írásbeli dolgozatán kívül kötelessége a főisk. imateremben elmondandó egyházi beszédeknek, — a városi templomokban theologus ifjaink által vasárnap délutánonként tartott katechisatióknak s minden bármely körülmények között általuk elmondandó egyházi beszédeknek felülbírlása, javítása stb.; nemkülönben az ünnepi követségbe főképp első alkalommal menő hittanszaki tanulóknak, joghallgatóknak gyakorlati utasítás adás, egyházi beszédek keresztül olvasása és megbírlása stb., de miután most azonnal a keresztyén erkölcsannak, egy oly nagyszemélyű s nagyszerű kiterjedést nyert tudománynak tanítását a meglevő tanárok nem vállalhatták el: ezen tanszék tanárára bizandó továbbra is a jelzett gyakorlati theol. tudományokon kívül a ker. erkölcsan előadása; természetesen akkor az encyclopaedia és apologetika szintén azon tanszékhez lesznek kötve, a hova azokat az 1866. évi egyházkerületi végzés meghatározta.

T ü n ő d é s e k.

(Folytatás.)

Nézzünk komolyan mi legalább szemébe a bajnak, mert „proximus ardet Ucalegon.“ Ugyanis akár a történelem tanuságára támaszkodjunk, akár az egyház szellemét tekintjük, megczáfoltatás félelme nélkül kimondhatjuk, hogy a kiválás veszedelme s az ezzel együttjáró darabokra hullás Magyarországon is minket reformátusokat fenyeget legjobban. Mert habár reánk is illik a nagy Guizot ily értelmű mondása, hogy a protestantismus a lelkiismeret szabadsága elvét egész következetességgel nem merte keresztül vinni, mi reformátusok mégis tovább mentünk e tekintetben mint evangélikus testvéreink. Az evangélikus egyházban mintha nagyobb volna az összetartó erő, a kiválás, a felekezetre szakadás alig ismeretes. A reformált egyház már sok rajt bocsátott magából. Ott van Anália és Amerika számos prot. felekezeteivel, melyek legnagyobb részt a reformált egyházból, nem pedig az ev. egyházból szakadtak ki; Franciaországban pedig a szabadelvű áramlat az egyéniséget a maga speciálításának jogosultságával annyira előtérbe állítja már, hogy ha ez irány a vitakozás teréről az életbe átvite-

tik, a megfogamzott eszme testet és alakot ölt, akkor az egyházi társulat tartós léte képzelhetetlen, az szétbomlik egyéni atomaira, az egyház beleolvad a nagy társadalomba. Ha lehetséges volna, hogy a protestáns lelkiismereti szabadság ama végletekig vitt értelemben, nemcsak köztünk és bennünk, hanem általánosan az emberiség nagy egészében is kifejtene a maga erjesztő, ha jobban tetszik, a maga élesztő és assimiláló képességét s ha eként egy a Krisztus lelkétől éltetett nagy társasággá alakulna át az emberiség, akkor a mi egyházunk bomladozása nem aggaszthatna, sőt azt a természetes fejlődési processus láncolatában egy szükségképi momentumnak kellene tartani. Hogy így lesz-e valamikor, nem tudom; azonban azt látom, hogy míg mi nálunk a szabadság emlegetése és az azzal való betelni nem tudás által ama folyamat nagyon is előre halad, mellettünk és körülünk, ugy a tanokban, mint a kormányzás tekintetében a legrendszerebben keresztül vitt és tiszteletben tartott merevség uralkodik. Azt mondják az álmodozók — bocsánat de így nevezhetők azok, a kik a tér és idő korlátaira tekintettel nincsenek s a gondolatok eszmei szépsége és tökélye által csábitva, a képzelet és a valóság országát összezavarják — igen ezt mondják az álmodozók, hogy a fejlődés ama végcélja követeli, hogy az egyéni szabadság lerázzon minden oly terhet, mely az összetartozás természeténél fogva nyomja mindazt, a mi és a ki egy közös pont körül mozog, közös érdekeket szolgál. Miután az ily tagadó értelemben, tisztán alakilag vett szabadság nem lehet cél, mint a minék magában véve gondolati tartalma nincs, ez jó lesz pusztítani, de építeni vele nem lehet; a tagadó értelemben csak eszköz a szabadság a nagy vallási és erkölcsi célok megvalósítására; egy kör az, melyből kiki oly nagyot fut be, a melyet ereje szerint meg bír. Tágítsuk a kört erőnk növekvő nagysága szerint mindig, de maradjunk a körön belül, melynek van biztos központja s futásunk irányát és terjedelmét biztosan meghatározó korlátai. Különben a nehézkedés törvénye nemcsak az égi testek rendszeres mozgásának és e mozgás folytonosságának, mondhatni az universum fenállásának alapja, hanem saját-szerű értelemben a szellemi és erkölcsi világban is ez uralkodik, ez tartja össze a rokonlelkeket, hogy szellemök és jellemök egyesített erejével a társadalmat és egyéneket a tökély magaslata felé fejlődni segítsék. Így van erejük, így szolgálhatják a nagy erkölcsi célokat a vallás, erkölcs, tudomány és nemzetiség terén külön-külön, vagy általában is. A mely egyén a vonzás köréből kiesik, az az egész által nem segítetik többé, inkább tova hajtatik, ő maga sem segít, de a maga fejlődését sem hatványozhatja, míg végre elsatnyul, elpusztul.

A szabadság ily eredménye nem érdemli meg, hogy érette annyi előnyök feláldoztassanak; pedig ide vezet okvetlenül, ide vezet az a tekintetnélküli szabad gondolkodás. Az álmodozók vegyék tekintetbe ezt is.

Az álmodozók azt sem gondolták meg, hogy míg az egyoldalú szabadság az összeműködő elemek felbontását nagy sietséggel végrehajtja s ama merev rendszer körén belül állók közül alig hódít el valamit, legfelebb szélső tagjaiból hord el egy-kettőt; mint a sebes folyó a szikla felporhanyult kisdarabjait ragadja el csupán, de a sziklatömb áll mozdulatlanul s dacol viharral és hullámokkal,

ugy áll ellent sokáig a merev rendszerű, belőre teljesen elzárkózott egyház a szabadság fuvalma előtt; s míg mi ettől tovaragadtatva a világ különböző tájaira szétszóratunk, az imponáló hatalmával a vezérszerepet ismét kezébe hódítandja s akkor az atomokra hullt protestantizmus akár Magyarországon, akár másutt tehetetlen lesz. Akarják-e az álmodozók megérniezt az eredményt?

Bizonyára nem akarják, hanem az eszme győzelmét, diadalmi pompáját sokkal előbb reménylik megláthatni, mint az valóban bekövetkezik. Igen mert a képzelődő olyan, mint a gyermek, álmait és képzelmeit igazakul tekinti. Az ábrándos lelkek a gyermekekhez annyiban is hasonlóak nagyon, hogy a valóságot kellőleg mérlegelni, becsléni nem képesek, a tapasztalat is tanulság nélkül megy el mellettök. A r. katolicizmus Németországban, Franciaországban stb. mily félelmes ellenállást tanusít s mily bámulatos „meglepő virágzásnak indult“ Angliában és Amerikában; tehát konserváló és terjeszkedő hatalma mily óriási ma! Hát még ha természetes vetélytársai, hatásának ellensúlyozói, a protestáns egyházak darabokra foszlanak s tehetlenné válnak!

Hagyjunk fel a szabadság, illetőleg a lelkiismereti szabadság theoretikus fejtegetéseivel, a fellegekbe járással, hanem jóra adott erőinket és képességeinket használjuk szabadon és fordítsuk azokat a vallás-erkölcsi nagy eszmék valószínűsítésére, járjunk közös fejünk a Krisztusnak vezérelte alatt szeretetben és igazságban! Tanítottuk eddig a kételkedést, látjuk a hasznát; bíráltunk, elemeztünk élet és élettelen, meghalt az élő, nem támadt fel az élettelen. Kopár, sivar lett, virágaitól, reményeitől megfosztatott az emberi kebel.

A kételkedésnek feloszlató, hervasztó hatása nagyon elszomorító; talán elég is lenne már belőle. Tanítsuk már az ifjúságot hinni, lelkesedni, a vallás igazaiért szent elhatározással küzdeni, tanítsuk reményleni, és igazán szeretni, keresztyénileg élni. A hit, remény és szeretet fentart, épít, boldogít, magában rejtli a fejlődés és tökéletesedés csiráit.

A dogmák pusztá tudása, az a feletti positiv irányú vitatkozás, hogy: ki hiszen igazán, a keresztyénséget éltető, teremtő erejétől megfosztotta, működésében megbénította már a XVI. és XVII. századokban, s a protestantizmus saját gyermekeit emésztette, üldözte, míg mentőszerep fel nem lépett a pietizmus. Ma a kételkedő vitatkozás divatos nálunk, a mely a hitet, lelkesedést eöli, rideggé és szeretetlenné teszi az életet.

Több hitet, igaz lelkesedést kérünk; hadd lássuk már a vallásos érzelmnek, az igaz ker. szeretetnek teremtő, cselekményekben nyilatkozó hatalmát és erejét is.

(Folyt. köv.)

Falusi levelek.

IX.

Érdeklőlvástam Zsigmond Sándor urnak a domesztikáról írott cikkét már csak azért is, mert tárgyamhoz ígérkezett: szólni, hozzá is kezdett az ügy fontosságához illő és méltó körütekintéssel, multa hivatkozással; majd terjedelmesen akarta megismertetni saját egyházmegyéjének anyagi viszonyait; szorgalmas méhként összehordta az ada-

tokat, hogy a hívatott intézők hasznát vegyék. Mind szép, elismerést érdemlő buzgóság, hanem megvallom, engem a végkifejldés épen úgy nem elégitett ki, mint a statisztikai adatok nem alkottak oly világos képet az alsó-szabolcsi egyházmegye helyzetéről, hogy a domesztika kérdésénél épen anyagi szempontból arra támaszkodni lehetne. Ugy látszik, nem volt teljesen tisztában sem tárgyával, sem farsztó munkásságának egyes tételeivel. Főhiánya adatainak az, hogy a református hívek vagyonságáról semmi adatot sem vesz fel, mert még annak kimutatása, hogy valamely községnek hány katasztrális hold a határa, nem tudjuk meg soha azt, mennyi földbirtok van tulajdonképen felekezetünk használatában, sőt a munkássági tér biztossága is kétes, a mennyiben nagy birtokosok más helyről is szoktak telepíteni munkásokat.¹⁾ E tételt pedig itt legfontosabbnak tartom, ha azt akarom kitüntetni, hogy népünk munkaképessége, szorgalma milyen, s hogy minő terhet viselhet. Ezen elsorolt adatokból, szerintem, csak azt lehet némileg megtudni, hogy jelenleg micsoda teher és micsoda szükség áll fenn azon egyházakban.

Az adatok rendszertelen összeállítására zavarba hozza a legfigyelmesebb olvasót is, és miután semmi felvilágosító magyarázat nem kíséri, nem lehet rajta elmeenni. Így van p. o. a különböző bevételeknél, egyhelyt *egyéb*, máshelyt *vegyes*, harmadik helyt *elegyes* jelző szerepel. *Bevétel, jövedelem, követelés, hátrány* úgy össze vannak benne forgatva hogy részemről megvallom nem tudtam velök tisztába jönni. Talán az lesz az oka, hogy e kimutatás tizedes törtek használatával nagyon tudományos alakban készült s az ily falusi gyenge kapacitás nem képes azok mélyére hatolni. Például nem értem, hogy Szoboszlónak évi jövedelme *elegyesekből*²⁾ 42 ezer forintot sokkal meghaladja, az egyházi adóból van évenként 9407,47 frtja; összes jövedelme 52,705 frt 75 és 1/2 kr. Kiadása belhivatalnokokra és elegyesekre összesen 8590 frt 70 kr, fennmarad (talán mint beveendő hátrálék?) tehát 44,115 frt 5 1/2 kr, — még is a mint Zs. S. ur mondja még 8 tanítótság hiányzik, sőt az egyháznak adóssága is van?! Ilyenforma arány van az összesítésben is, hol az egész egyházmegyéről szól: egyházi adó bevétel 82,461 frt 88 kr. az elegyes beveendők értéke 217.900 frt 05 kr, kiadás pedig összesen 98,966 frt 15 kr. s e kiadási összeget kivonva, a bevételből fennmarad 201,395 frt 78 kr. Hogy ez micsoda rengeteg maradvány, követelésben van-e, ez-e az az 1/3 millió hátrálék vagy az még azon kívül van s ha hátrálék, miből teljesítik a kiadási többletet? mindezek lényeges, de meg nem magyarázott tételek maradtak.

Azután nem lehet érteni kiket számít az iskolakötelesek közül elhaltak százalékába³⁾, azokat-e mind a kik hat éves korukig elhaltak, ez esetben legtöbb helyen igen

¹⁾ A folyamatban levő kataszteri munkálat alapján könnyű lett volna az erre vonatkozó adatokat is beszerezni akár a lelkészek, akár az egyházi vagy községi előljárók által. S—s.

²⁾ A „domesztika“ című cikk derék írója I. II. III. táblás kimutatásokba foglalva állította össze a dolgozatában szétszórtan levő adatokat, de a „Pr. H.“ csekély terjedelme s egyéb nyomdai nehézségek miatt e kimutatásokat nem közölhetem, pedig ezek nagy világosságot vetettek volna az adatok megértésére: a II. sz. kimutatás szerint p. o. „elegyesek“ alatt értendő: pénz, búza, rozs, árpa, tengeri. Különb. az egyházi adó és tandíj cím alatt beveendők hasonlóan pénz, búza stb. Szerk.

³⁾ Igen sajnálom, hogy ezen rövidítés *elh.* néhány számban így szedetett: *elhalt*, holott ezt kellett volna szedni: *elhagyta* t. i. az iskolát ennyi vagy annyi %.

keveset vett fel, vagy pedig csak azokat, a kik a 6—12 éves korukig, tehát az iskolakötelezettség ideje alatt haltak el? ekkor pedig némely helyen igen sokat számít, p. o. Szoboszlón elhalt a tankötelesek 26%-a, Haházon 38.94% a, Szováton pedig csak 0.33%, Tisza-Dadán meg épen 0%, ez oly szédületes távolságú arány, hogy még járvány esetén sem felelhet meg a valóságnak.

Az összesítésben 1 száraz malom szerepel az egyházi vagyon között, holott Szováton magában 3 száraz malom van.

Szerintem ha valaki *részletes* statisztikai adatokat akar úgy összeállítani, hogy azon mű egy oly nagy horderejű intézetnek, mint a ref. egyház domesztikája kiindulási alapja legyen: akkor nagyon kell vigyázni az összeállítónak, hogy azok teljesen megérthető alakban legyenek közölve, általában az itt elsorolt adatok legnagyobb részét nem tartom oly kicsinykedésig kimutatandóknak, hogy azokban még századrész százalékokról is szó legyen.

Azt mondja maga Zs. S. ur, hogy nem tartja minden adatait kifogástalanoknak, de alább állítja, hogy azok mégis a tényleges állást tüntetik elő; e nyilatkozatban ellenmondás van. Kérdésbe teszi, hogy mit tanulunk mindazokból, s azt mondja: sok örvendetést és sok szomorítót is. Én megvallom csak ez utóbbit látom, mert az, hogy egyházaink sok földdel bírnak, hogy népe vagyonos, csak sötétíti a rólok való véleményét, mert oly kedvező anyagi helyzet mellett, ha annyi mulasztás, szükség, hátrálék és adósság van: azt az egyházi, művelődési és vallásos közöny szomorú bizonyítékául kell venni s önkénytelenül azon kérdés támad a gondolkozó református ember lelkében, hogy ha az alsószabolcsi egyházmegye majd 44 □ mértföld területén, hol a földbirtok legnagyobb része református nép kezén van, 29 lelkészi, 90 tanítói hivatal fenntartása mellett 99.917 lélek adósságot csinál és a szükségét kiáltja ki mulasztása okául: hát akkor mit várjunk Szatmármegyétől, hol 99.940 református léleknek nincs félannyi földbirtoka s fenntart jelenleg 156 lelkészi és 179 tanítói hivatal, és micsoda jövő várakozik ezekre? nem számítva a hasonló helyzetben levő beregi, ugocsai, bihari, érmelléki és felsőszabolcsi kisdud gyházakat!

Azonban részemről Zs. S. ur munkásságát s jó irányú törekvését méltánylom, és óhajtom, hogy a domesztika tervezetével megbízott konventi küldöttség az egyházkerületek által minden egyházmegye elnökségéhez intézhessen egy felhívást arra nézve, hogy a szükséges statisztikai adatokat az egyes egyházak vagyoni helyzetéről és szükségeiről felhasználás végett hozzá terjeszszék be, de ezen adatoknak aztán *egyöntetűeknek, világosaknak és hiteleseknek* kell lenni, mert különben nem vezetnek óhajtott célhoz.

Zs. S. ur cikkére ezek általános észrevételeim, melyek leginkább csak a külalakra vonatkoztak, következő levelemben tárgyához fogok szólani annnyival inkább, mert ő is az én tervezetemmél foglalkozott.

S—s.

S z ó z a t *)

a debreczeni ref. egyház tagjaihoz.

Az egyháztanács indítatva érzi magát felszólalni egy pár oly jelenség ellen, mely ha állandó szokássá lesz, te-

*) Temetési szertartásaink című cikksorozatunk alkalmával kiadásba helyeztem, hogy a debreczeni egyháztanácsnak a temetésekkel felmerült visszaélések elleni végzését közlendem; azonban e „szózat“-ot mely különben is a végzés szellemében készült, czélszerűbbnek tartom közölni.

Szerk.

metéseinket és temetőinket eddigi komoly jellemökből kifogja vetköztetni, s más visszaélésekre is tárt kaput nyitand.

Ugyanis voltak temetések, melyeket zenebanda közreműködése által kivántak ünnepegyesebbé tenni; a holttestet pedig kerülő uton vitték a sirkertbe, csak azért, hogy a kifejtett pompa annál feltünőbbé legyen; sőt oly eset is adta elő magát, hogy a sírnál a zenebanda egészen világias darabok játszásával rekeszté be a végtisztességtételt.

Ezekből kiindulva, az egyháztanács komolyan felkéri az egyház összes tagjait, hogy a visszaélésekre alkalmat adó zenebanda használatát a temetéseknel jövőre mellőzze, mivel e szokás mind a temetés természetével, mind egyházunk alapelveivel, mind a temető rendeltetésével merőben ellentéződik.

A halál mindenkor megrázó hatást gyakorol épen a vesztés felekre; az elmulás bus gondolata inkább csendet, a lélek magába szállását kívánja; s a szív vigasztalódását legméltóbban a vallás szent eszméiben, nem a zenebanda hangjainál keresi és találja fel.

A helvét hitvallásu ref. egyház eleitől kezdve a lélekre lélekkel kívánt hatni, tehát vallásos beszéddel, imával és énekkel. Ezért isteniszteletünknek templomban és bármely vallásos összejöveteleknél ez a két alapelve fogadtatott el, hogy az egyszerű és a lelket vallásosan építő legyen. Maga a temetés istenisztelettel kapcsolatos cselekvénynyé azért emeltetett, hogy a mulandóság szemlélete által az örök élet forrásához vezettessünk, s a kijelentett hit által, mely a remélt dolgok felőli bizonyosság, s a nem látottakról meggyőzetés (Zsidókhoz írt levél XI. 1 v) erősítsünk, hogy elhordozbassuk a legnagyobb veszteséget, javítsuk életünk folyását, s minden körülmények között a nagy Istenben bizni tanuljunk. Kiterül a vallás védő szárnya a kedveseket takaró sirhantokra, mint a siron innen és tül két világ közé helyezett határdombokra. — A temető egyházi tér lévén, az egyház gondoskodni tartozik, hogy annak komoly jellege és rendeltetése meg ne zavartassék a más körülményekhez és más helyekhez illő zenebanda hangjai által.

A zene használatának van ugyan nyoma az ó-testamentomban, de csak az öröm kitejezésére, p. o. mikor a szolgaság házából kiszabadult nemzet a Verestenger partján hálát adott az Urnak (II. Mózes XV. 1. 20); vagy mikor a zsoltáriró király Dávid a szövetség ladját a Sionon helyezé el (II. Sámuel VI. 4. 5); de már Mózes, Áron, Dávid halálakor, tehát a legmélyebb bánat alkalmával a zeneszerek némák maradtak.

Nekünk azonban, épen isteniszteleti szertartásainkra nézve az apostolok és evangyelisták írása, tehát az új-szövetségi kijelentés az irányadó.

Az első keresztyéneknél nem is találunk zeneszerek használatára sem templomban, sem temetéseknel. Nálók a bensőség, tiszta egyszerűség, az Istennek lélekben és igazságban imádása lépett az üres külsőségek helyébe, s így az Isten ígéje lön a központ és irányzó minden egyházi cselekményre nézve. Ez elvek szerint jártak el a helvét és francia reformátorok. Legvalóságosabb és legszabadabb külföldi hitrokonaink, híven az alapelvekhez, ma sem használják a zenebandát a temetéseknel, mint hitelveinkbe ütközőt; ne használjuk tehát azokat mi magyar reformátusok sem. Ez az egyháztanácsnak a gyülekezethez intézett buzgó óhajtása, kérelme.

Bár az egyháztanács a fentebbi elvek szerint a temetéseknel a zenekar közreműködését határozottan rosszalja és ellenzi, mindazonáltal nem lép fel kényszerítőleg; hanem a meggyőződés lassú erejétől reméli és várja a mi egyszerű szeszertásainkhoz való visszatérést; s míg ez bekövetkezne is, az egyháztanács szabályozni kívánja a zenekarral személtést, s e végre 1880. évi február 29-ikén hozott végzése szigorú megtartás végett következőkben hozza az egyház tagjainak tudomására: *a zenekarok alkalmazása csupán a halottas háztól a temető kapujáig engedtetik.*

Kérjük a híveket arra is: *hogy a gyászmenetre lehetőleg a legrövidebb utat válasszák.* A mutogatás, feltűnés és pompázás hiúsága sem a szomorú felekhez, sem az elhunyt-hoz nem illő, nem megtisztelő lévén.

Végre *a sírok kivilágítása* mint egészen középkorias, s a reformáció által teljesen eltörölt intézmény, *ref. temetőinkben határozottan betiltatik.* Nincs annak a sírra tett mécsnek a szentírásban semmi alapja, de a halottak napjának sem, mely nem elébb mint a X-ik évszázadban, az egyházi hanyatlás századában hozatott be; elleben az egyházujítás korában a XVI-ik évszázadban a nagy reformátorok szelleme értelmében a protestantizmus által eltöröltetett.

Vegye szívére mindezeket a debreczeni ref. vallásos nép, melyre közel és távolban sok szem néz; menjen ezután is, mint ment háromszázadon át, jó példával elő; mit akkor cselekszik meg, ha nem hódol kölcsönvett idegen szokásoknak, hanem a szentírás alapján tovább is megáll. ha templomaiban és templomain kívül: erkölceiben, szertartásaiban a reformáció sarkelveihez rendületlenül hű maradand. Erre lelkesít a helvét, holland, francia, skót és amerikai hitrokonok fénylő példája, kik a szabadság, műveltség és virágzó egyházi élet kincseit evangyéliomi elvhűségöknek köszönik; ez az elvhűség tartott minket is eddig e helyen, ez tartand meg jövőre is nemzetileg, egyházilag a keresztyén felvilágosodás üdvös pályáján.

„Ugy fényljk azért a ti világosságtok, hogy mások is látván a ti jócselekedeteiteket, dicsőitessék a mennyei atya általok.“

Ki nem ismeri a protestantizmus lényegét?

A honvédelmi minisztérium költségvetése alkalmával Thaly Kálmán képviselő azon határozati javaslatot terjeszté be, hogy a védtörvény 19. §-a tartassék meg a honvédség-nél is, a kath. szertartásokban más vallásuak résztvenni ne kényszeritessenek s a „Térdelej imához“ vezényszó töröitessék el. E javaslatra a miniszterelnök ur azt jegyzé meg, hogy sem ama vezényszó, sem a kath. szertartásokban részvétel nem veszélyezteti a protestantizmust.

Némelyek kárhoztatják a Thaly K. felszólalását, s úgy tekintik azt s az ahoz hasonló felszólalásokat, mint a vallási viszály magvait. Bizonyára szép és áldásos a vallási béke, de nem állhat az erős lábón, ha csak az egyik fél mindenre szemhunyása biztosítja azt; de a protestáns érzellem is vajmi eltompult lehet azoknál, a kik az efféle felszólalásokat hibáztatni tudják.

A miniszterelnöki válaszra vonatkozólag megjegyezzük, hogy a „Térdelej imára“ vezényszó ellen is lehet ugyan észrevételt tenni, a mennyiben a reformátusok, unitáriusok stb. és a zsidók istenitiszteletök alkalmával nem szoktak térdepelni, de minthogy a térdepelés tulajdonképen jelképe az Isten előtti alázatosságnak, azt sem egyik, sem másik vallás

szempontjából sem lehet elvilleg sértőnek vagy épen veszélyesnek tartani; az összes protestantizmus szempontjából pedig annyival inkább nem lehet azt sérelmesnek tekinteni, minthogy az evangélikusok istenitisztelet alkalmával s különösen az urvacsora vételekor térdepelni szoktak.

Habár a reformátusoknál a térdepelés nincs is szokásban, miután a katonák az imára szólításnál más egészen közönyös szertartást nem tudnak alkalmazni, mi abban valami veszélyt nem láthatunk, mert az Isten előtti alázatosságot, melynek az jelképe, mi is igazi ker. erénynek tekintjük.

A javaslat második részét illetőleg azonban a miniszterelnök urral nem értünk egyet; mert a kath. szertartásokban való részvételnél már a tisztelgés épen fontos hitágazatokkal hozza ellenkezésbe a prot. katonákat. — Ugyanis a mise alkalmával az oltári szentség felmutatásakor a parádéra kirendelt s épen a templomban levő protestáns katonaság is — legalább tudtuok szerint — térdet hajtani kénytelen, holott ő az oltári szentségben nem imád Istent; miből önként következik, hogy a térdepelés által saját hit-elvével ellenkező cselekményt visz végbe kényszerítésből. A mely katonának erről világos tudata nincs, az gépiesen tisztelg, de megszokja a gépies tisztelgést s ezzel a képmutatást, a mire nincs szükség; a ki pedig tudja az ily alkalmakkor a tisztelgés jelentőségét, az csakugyan megsértetik vallási érzelmében; de sőt maga az, hogy a prot. katona mise hallgatására kényszeritetik, annak vallásszabadságába ütközik, ha félre nem vezet is épen; s mert okvetlenül közönyösségre szoktatja a katonát az ily vallásával ellenkező szertartásnál parancsszóra való jelenlét, nem helyeselhetjük, a kényszeritést s azt a katona vallásszabadságával sőt a vallás-egyenlőséggel is megegyezhetőknek nem tartjuk. Mi azért a Thaly Kálmán feifogá-át e pontra nézve helyesebbnek tartjuk, mint a miniszterelnök urét s óhajtjuk, hogy jövőben a vallásszabadságnak és egyenlőségnek, általában a katona személyes szabadságának megfelelő törvény alkalmaztassék.

Ecclesiasticus.

RÖVID KÖZLEMÉNYEK.

A szalontai egyházmegyéből következő érdekes tudósításokat vettük:

1. Nevezett egyházmegye törvényszéke Tabajdi Károly főispán ur kérelmére a Nagy Dániel esperes ur által kijelölt egyének közül aradi lelkészül Ferenczi Gedeon eddig fekete-gyarmati lelkészt rendelte. Szívünkben óhajtjuk, hogy a tehetőséges és buzgó lekipásztornak közreműködésével, sikerüljön a nemzetiségi és felekezeti tekintetekben egyiránt nagy jelentőségű egyháznak kuszált viszonyait rendezni s azt ismét a fejlődés biztos ösvényére vezetni.

2. Fekete-Gyarmatra pedig helyettes lelkészül dr. Márk Ferencz s. lelkész rendeltetett.

3. Gerőcz Lajos s. lelkész, ki már Szentésre is meg volt lelkészül választva, de a választásánál előjött s bebizonnyított hibák miatt meg nem erősítettett, Antra választott meg lelkészül.

4. Nt. Nagy Dániel esperes ur Belényes vidékén május hó vége felé tartotta meg a canonica visitatiót Nagy Péter egyházmegyei pénztárnok ur társaságában, s teljesen megelégedve távozott el az ugynevezett tartományi egyházakból, mert a szegénység daczára is a legtöbb helyen kellő rendet talált. De a szegénység miatt az áldozatkészség és képesség olaja végre fogyásnak indul. Bár megelőzn é bajt a magyar ref. egyház egyetértése anyagi segélyével, hogy az idegen elemek közé ékelt 8 magyar ref. egyház, a magyar nemzetiségnek, és a ref. vallásnak eme végbástyái daczolhatnának az idő viharaival az időknek végeig.

A tiszántuli reformált egyházkerület f. évi második közgyűlése július hó 19-ik napján veendi kezdetét.

Főbb tárgyai lesznek:

1. Az egyetemes tanügyi bizottság jegyzőkönyvének azon pontjai, melyek a legközelebbi közgyűlés alkalmával nem tárgyalhatók; s ugyanszon bizottságnak a jul. első napjaiban tartandó értekezletéről vezetett jegyzőkönyv.

2. Az egyházkerületi tanügyi bizottságnak a konvent által általánosságban elfogadott köznevelési és közoktatási szervezetre készített javaslata, az egyházmegyék beküldött véleményei alapján.

3. A vidéki középtanodákra felügyelet kérdése.

4. Államsegély osztás 1530 frtig.

5. Segélyegyletből segélyezés.

6. Az egyházkerületi népiskolai tanügyi bizottságnak javaslatai:

a) a népiskolai iskolaszékek és egyházmegyei népiskolai tanügyi bizottságok szervezése;

b) a népiskolákban szükséges tankönyvek előállítására tárgyában.

7. A jövő tanévben a most ürességben levő 4-ik theol. tanszékek mi történjék?

A gymnasiumi 7-ik osztályban parallel osztály miképpen állítható fel? a tanítóképzésben egy új tanári szék létesíthető-e?

Gyász hírek. Búzás Pál debreczeni főiskolai tanár neje szül. GLOTZ KONSTANTINA asszony, a legkitünőbb nő és anyák egyike e hó 12-én délután 2¹/₄ órakor, egy heti súlyos betegség után élete 43-ik. házasságának 14-ik évében ugy férjének, mint két rendbeli házasságából született gyermekeinek, rokonainak és számos ismerőinek mély bánatára elhunyt. Meghidegült részei a ref. nagy templomban tartott rövid istentisztelet után, melyen nagyszámú és fényes közönség akarta utoljára kifejezni mély rokonszenvét és tisztelőjét, a péterfiai sírkertbe tetették le. — A nagy templomban ez alkalommal véghez ment szertartást, mint „temetési szertartásaink“ című cikkünkhez igazi kitünő adatot s nézetünk támogatására szólót leírni el nem mulaszthatom. Előbb a főiskolai énekkar, majd a közönség éneklése után K. Tóth Mihály lelkész ur mondott egy magasztosan szép, megható és megindító rövid imát, ezután az uri imádság következett, majd egy igen rövid életrajzot, az elhunynak csak főbb életvonásait feltüntetvén, olvasott fel, végre rövid fohász után lelépett a szószékről. A lelkészi szolgálatot az énekkar s a közönség éneklése követte s zárta be a szertartást. Ilyen egyszerű, rövid alig egy jó félórát tartó volt a temelmi szertartás, de mert minden egyes része a maga nemében jeles volt, hatása igazi és mély volt s a felkeltett érzelmeket nem zavarta meg sem unalom sem bosszúság, sem izetlenség. Nem lehetne e így másutt is: röviden, egyszerűen, nemesen?

GLATZ HENRICH pozsonyi evang. lelkész hosszas és nehéz szenvedés után 35-ik életévében az ő kedves munkatéréről az Ur által elszóltatott. — Áldás legyen az elhunytak emlékére!

A debreczeni főiskolában junius hó 16-án tartott meg az évzáró istentisztelet a szokott helyen, a főiskolai imateremben. Az imaház zsufolásig megtelt az akadémia, gymnasium és a tanítóképzés növendékeivel; a tanárok is majdnem teljes számmal voltak jelen; s ott volt, mint mindig ugy most is, kit legelőbb kellett volna említeni: főt és ngos Révész Bálint püspök ur is. Ez alkalommal Csiky Lajos theologiai segédtanár ur tartott gondosan kidolgozott, buzgó imádságot. Az istentisztelet végeztével a főt. püspök ur a tanárok karral a gyűlésterembe ment szokás szerint s itt megható és ékes beszédben köszönte meg a tanárok buzgó fáradozását s kérte reájok Istennek áldását. — A tanárok nevében Liszka Nándor ez ideig akad. igazgató-tanár viszonzá az üdvözlöt a megköszöntött püspökhöz méltó módon szívből és szépen.

Megjelent: A tiszántuli ref. egyházkerület 1880. ápril 12—16 napjain Debreczenben tartott első gyűlésének jegyzőkönyve. Nagy 8-ad rét 127 lap. Ennek melléklete: A tiszántuli ref. egyházkerület népiskolai tanügyi bizottságának javaslatai 31 lap.

A „**Protestáns Hetilap**“ előfizetőihez s azokhoz, a kik előfizetői akarnak lenni, azt a szives kérelmet intézzük, hogy az előfizetési pénzt, vagy a lap küldése iránti nyilatkozatukat mielőbb eljuttatni sziveskedjenek a szerkesztőséghez.

Hallomás után közöljük, hogy a felső-szabolcsi egyházmegyében esperessé Lukács Ödön nyíregyházi ref. lelkész ur választott meg. Az ifju munkabíró férfihoz szép reményeket csatolunk s üdvözöljük őt.

A **testvéri egyetértés** szép példája gyanánt írják nekünk, hogy a belényesi ref. egyház és a görög keleti egyház hívei egyházaik anyagi szükségéin segitendők közös táncmulatságot rendeznek a szabad természet öléen.

A **pusztajlaki ref. egyházban** (a bihari e.-megyében) f. évi május hó 23-án mint a legbiztosabb forrásból vesszük, szép és kegyeletes ünnepély tartatott. Az ünnepély részben családi, részben egyházközségi volt. Egyházközségi a mennyiben a lelkészi díszesen épült ujlakház, mint mondani szokás, ekkor szenteltetett fel; családi a mennyiben az egyház derék lelkésze Szokolai József ur e napon ülte meg lelkészkedése valamint házassága 32-ik évét s nejének névestéjét. Az ünnepély a templomban istentisztelettel kezdetett meg, a beszéd mottója lévén: nem az épület, hanem az építő és építő érdemi meg a dicséretet. A lelkészlakon az egyház történelmének felolvasása nyitotta meg az ünnepélyt, melyet vidám vacsora és elmés felköszöntések követtek. Az ünnepelt családnak örömeiben számos kitünő vendég osztozott. A kitünő lelki pástort mi is szívből üdvözöljük.

A **spanyolországi pápai nuntius** a Franciaországban kiűzött jezsuiták számára menhelyet kért a spanyol kormánytól. A miniszterelnök Canovas del Castillo határozott számú jezsuitáknak tartózkodást ígért Spanyolországban, de a bask tartományok kivételével.

Szalacson az érmelléki egyházmegye virágzó egyházában május 30-án nagy ünnepélyességgel avatott fel az orgona. Az ünnepély, melyre vidékről is igen sokan jelentek meg, istentisztelettel kezdődött, mely alkalommal a helybeli lelkész Szikszai József ezen igék felett predikált: dicséjétek az urat trombitákkal, sipokkal és orgonákkal (Zsolt: 150.) Ezután mint már nálunk szokás, következett az ebéd, majd vidám táncmulatság zöldgalyból font sátor alatt, külön téren az intelligencia és külön téren a polgárság számára. Az ünnepély különben bazárjellegű is öltött fel a mennyiben — mint tudósítottunk — hogy az egyház javára 50 kr. belépti-díj mellett bizonyos tárgyakat árusítottak el szép haszonnal.

Franciaország. A képviselőház az *engedelmességi levelek eltörlésére* vonatkozó törvényt 366 szavazattal 121 ellenében elfogadta. Ennek következtében Franciaországban senki sem lehet tanító, segédtanító, tanítónő vagy segédtanítónő valamely nyilvános vagy szabad iskolában, a ki az államtól képesítési bizonyítványt nem kapott, tehát vizsgálatot nem állott ki. Az igazságügyminiszter, több főtörvénykezési elnök azon kérdésére, hogy a tisztviselők in corpore és hivatali egyenruhában részt vehetnek-e a processiókban, körlevelet bocsátott ki, a melyben kinyilatkoztatja, hogy minden törvénykezési tisztviselő személyes szabadságát meghagyja, de az elnököknek nem engedi meg, hogy a hivatali testületeket a processiókban való részvételre felszólítsák.

Sajtó hiba. A 24. számban *Ecclesiasticus* helyett hibásan *Ecclesiastikus* szedtetett, mit ezennel helyreigazítunk.

Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos: **Jóó István.**

Főmunkatárs: **Tóth Sámuel.**